

Miképpen tehetjük egyházi beszédünket hatásosabbá?

E kérdésnek először is azt a részét kell, hogy megvilágítsam, mely a hatásra vonatkozik. Mit értek pozitív hatás alatt? Az értelemre és érzelemre gyakorolt azon befolyást, mely nemcsak gyönyörködik, nemcsak élvezettel és figyelemmel hallgatja az elmondott prédikációt, hanem annak egyes részleteit, gondolatmenetét felfogja, megérti, magáévá teszi és nemes elhatározást kelt lelkében a jobbá levésre. Gondolkozik a hallottak felett s szívesen tárgyal és beszélget arról.

Ezt értem pozitív hatás alatt, mert van ellenkező, vagyis negatív hatás is, mely akkor áll elő, midőn a prédikátor távol áll hallgatósága gondolatvilágától.

Álljon itt alább egy pár prédikáció-részlet a mi unitárius egyházi szószéki beszédeinkből:

I. *„Mebáná az Úr, hogy embert teremtett e földön ...“*
Eltorzítva az isteni képmás, beszennyezve az emberi név — gyermeki nevezet — szárnyaszegetten vezető geniusz, megszejtelenítve a szív élő temploma ... sárba tiporva az örök szent igazságok ... eltékozolva az égi talentumok ... elveszítve, eljátszva az Éden, nemünk szép világa, mely oly boldoggá tehetné az embert ... de elveszítve, eljátszva az ... midőn az ember önmaga és Istene ellen fordul, midőn a testi leg nem láthatás és nem értékelhetés miatt kétségbevonja lételetét s számüzi kebléből s az erkölcsi és szerves világból az anyag porszemét vagy az éthert összetartó, illetve tápláló s a lélek tehetségeit inspiráló: Isten néven szentesített Erőt ... midőn esztelen gögjjében alkotni akarván, ront és pusztít — — kezében az alkotás pálcáját gyilkoló törre hegyesíti s az ember önnön vérével fertőzi meg nevét, méltóságát . . .“

II. *„Mert a jellem nagysága nem az ég és föld, víz és levegő természeti tüneményeit bölcsen megfejtő tudományban, nem a számtan s mértan nehéz tételeinek könnyedén való megfejtésében, nem is a hatalom birásában, a népek és nemzetek százezrei felett önkényűleg való rendelkezésben, nem is*

a fényes palotákban való kéjelgésekben, és nem is a sokat beszélő, könnyen nevető hizelgésben, hanem a komoly, a szeretet által vezérelt cselekedetben, a krisztusi szeretet által irányított egyszerű életben áll, mely nem nézi a maga hasznát, mely az igazság diadalra jutásában jelentkező akadályokkal nem alkuszik, nem kacérkodik, hanem újból eltávolítja, vakmerően szemébe néz, fülébe kiáltja az elszántságnak dörgő hangján a szent igazságot, mely a földből is kitör és eget kér magának.“

III. „Az a szent titokzatosság homályába elrejtett, magát csupán azoknak az egyes kiválasztottaknak kijelentett Isten, aki csodálatos módon megszentelt egyeseket arra, hogy oltárainál most véres, majd égő áldozattal, most az áldozati állat vérének széthintésével, majd tömjén füst mellett szentelt vízzel moshassák a bűnt; most az egyedül szent és örök törvénytekeres, majd arany sugárban ékeskedő titokzatos „szentháromság“ oltári szentsége előtti szolgálattal csak ők szolgálhatták az Urat, akinek nevében ők hirdették, hogy ők az igaz hívők s a népek végtelen tengere velük szemben elkárhozott: annak az Istennek, aki sem Jeruzsálemben, sem Rómában, sem sehová nem korlátozta el magát, kinek nincsenek kiváltságosai s szentté avatottjai, de akinek lelke bevilágít az együgyü szegény szive közepébe s imádásra ihleti a zordon hegyek, mint a virágos rétek ölen búsongókat; aki szól a börtön sötétében sinlődőhöz, mint Mózeshez a sinai hegyen, Jézushoz a háborgó tengeren, aligha ismerné el istenségét.“

Ha e sorok olvasója olyan egyszerű templomi hallgatóságot gondol el, amilyeneknek általánosságban a prédikáció szól s figyelembe veszi az idézett részleteket, igazat fog adni ama megállapításnak, hogy nagyon jó füllel, kiváló értelemmel, jól konzervált megfigyelő képességgel kell, hogy rendelkezék az a hallgató, aki az ilyen mondatokból összeszerkesztett prédikációt úgy megérti, hogy az építő és tartós hatása legyen.

Warneck Gusztáv hallei professzor írta,* hogy valaki egyszer szemlét tartott egy nyomtatásban megjelent egyházi be-

* „Miért nincs több eredménye prédikálásunknak?“ Ford. Paulik János. Budapest, 1899.

szédgyűjtemény felett s feltette azt a kérdést: Mit lehetne e prédikációkból azokra nézve következtetni, akiknek azok száma vannak? A felelet a következő: „Azoknak olyan embereknek kell lenniök, akik csak úgy a levegőben lebegnek, akiknek nincs határozott hivatásuk az életben, sok idejük van az elmélkedésre, az absztrakt gondolkozásában nagyon gyakorlottak és a biblia nyelvében teljesen járatosak.“

Az ilyenféle prédikációktól csakis azt az ismert negatív hatást várhatjuk és kaphatjuk, amit népünk nagy általánosságban így fejez ki: „Olyan szépen prédikált a tisztelendő úr, hogy meg sem értettük.“

Pedig nekünk úgy kellene mindig prédikálnunk, hogy ne csak megértsenek, hanem egy-két vallásos tartalmu, építő és jobbító gondolatot véssünk is be maradandólag hallgatóságunk lelkébe úgy, hogy az ne csak ott momentán a templomban foglaloztassa őket, hanem künn az életben is.

Miképpen érhetjük el e célt? Homiletikai szabályok által? Ezek ismerete feltétlenül szükséges, de az ehez való alkalmazkodás még nem teszi építő hatásúvá a prédikációt.

Az újabb homiletikai írók különösebben két követelményt állítanak fel:

1. gyülekezetünknek prédikáljunk,
2. való életet prédikáljunk.

Harnaek, Niebergall, Schian, Ravasz László mind megállapítják, hogy minden gyülekezetnek s a gyülekezet népének van egy bizonyos pszichéje — lelki világa —, melyet az őket befolyásoló külső és belső életkörülmények irányítanak. Harnaek, a nagy történetkritikus pld. a „Szerzetesség története“ című munkájában a kolduló szerzetesrendek hiterősítő munkájának hatását, abban látja, hogy ők felismerték a gyülekezet lelkivilágának létezését s nem csupán a tömegnek beszéltek — mint annakelőtte azt tették —, hanem mindig „ad hominem“ szóltak.

Ha megfigyeljük gyülekezeteink életét, tapasztalni fogjuk, hogy az, ami közelfekvő a hallgatóság életéhez, a tényleges életviszonyokhoz, az sokkal jobban érdekli a hallgatóságot. S innen van az a jelenség, amit Schian,* a kiváló homi-

* *D. Martin Schian*: „Praktische Predigtlehre“. Göttingen, 1923.

léta is kiemel és amit kartársaim közül is azok, akik más-más vidékeken prédikáltak, tapasztalhattak, hogy ugyanazon eszmének és gondolatnak egyik helyen sokkal feltünőbb és megértőbb hatása van, mint a másik helyen. Miért? Mert minden vidéknek, népnek meg van a maga sajátos helyzete, lelki világa. Ebből következett, hogy az újabb homilétikai irodalomban nemcsak a szónoklati, a beszédírási szabályokat vitatják, vizsgálják és tanítják, hanem megvizsgálják azt is, kiknek szól, tehát magát a gyülekezetet. Ravasz László ezt úgy fejezi ki, hogy régebb csak a magot vizsgálták, a talajt nem, elkezdték hát a talajvizsgálatot — Niebergall, Drews Pál —, de ők is túlzásba mentek, mert sem a talaj, sem a mag külön nem földművelés, hanem a kettő együtt; sőt még ezen felül is egy harmadik tényező az „*időjárás*“.* Az apostol szavai szerint: „sem aki plántál, sem aki öntöz, nem valami, hanem Isten, aki előmenetelt ad.“ A prédikációban is fontos az ige (a mag), fontos a gyülekezet (a talaj), de legfontosabb az ezeket mozgató isteni erő: „*a lélek*“. Mert az igehirdetésben különösen igaz az evangéliumi mondás: „*Lélek által vagyunk, amik vagyunk*.“ A prédikációinkban is csak a lélekből jövő igaz szavak hatnak a lelkekhez.

E felfogással kapcsolatban ki kell, hogy térjek a prédikátor személyére. Ami időnkben a neveléstudományban a *személyiség* kialakítását követelték s követelik. Az újabb homilétáknál is egybehangzóan ki van fejezve ez a kiánság: „*legyen a prédikátor személyiség*.“

Schian Márton német professzor azt mondja: Aki prédikátor akar lenni, figyeljen arra az alapszabályra: „*Képezd magad valóban személyiséggé*.“ Csodálatos varázserő rejlik a kialakult személyiségben. Mi, lelkészek, szeretünk tudományosságunkra hivatkozni, mindenben alaposan akarunk itélni, de alapjában *személyiségünkben* sokkal megközelíthetőbbek vagyunk, mint tudományosságunkban; a prédikátor épen *személyisége* által férközhetik hallgatóihoz, nemcsak értelem, érzelem által, hanem *személyiségével*. Ezért nem lehet ő beszélőgép, gondolat recitátor, hanem *személyiségnek* kell lennie.** A személyiség nem veszi át szolgálai módon, amit má-

* Dr. Ravasz László: A gyül. igehird. elmélete. Pápa, 1915.

** M. Schian i. m. 21.

soktól hall, lát, olvas, hanem átéli, úgyszólván megemészti, sajátjává teszi, úgy adja át gyülekezetének.

Augustinus azt mondja homiletikájában, hogy aki nem tud jó beszédet alkotni, az tanulja meg a másét, mert minden jó beszéd Isten ajándéka a gyülekezet épülésére. Hasonlóképpen Humbertus de Romans, a dominikánusok generalisa († 1277) mondotta, hogy nem lehet mindig saját beszédünkkel állani elő; csak az röstellje idegen beszédet mondani, aki áttallaná más süitötte kenyeret enni.

Ravasz László azt mondja ezekre, hogy Augustinus ezzel elsorvadásra ítélte az igehirdetés prófétai elemét, amely éppen abban áll, hogy az egyházi beszédnek *egyéni* bizonyosságtételnek kell lennie.

Ezekre nézve nekem az a véleményem, hogy nem lehet elkerülni, általában már csak ismeret-bővítés szempontjából sem, hogy más beszédét fel ne használjuk, de ne tegyük azt szolgai módon, szóról-szóra átvéve, betanulva, mert bármilyen szép legyen is az a beszéd és bármilyen ékesen legyen előadva, semmi hatása nincs és nem lesz, ha azt a prédikátor át nem élte és sajátjává nem tette az abban foglalt eszméket, gondolatokat. Schian ezt így fejezi ki: „*Ne prédikáljon tele hanggal olyat, amit üres szívből mond!*“

Tehát a feltett (kitüzött) kérdésre első feleletem az, hogy a prédikáció hatását úgy biztosíthatjuk, ha gyülekezetünket megismerve, saját személyiségünket kifejtve prédikálunk.

De mit prédikáljunk?

A felelet: a való életet.

Annak, aki az emberekre hatni akar, az embereket ismernie kell! Ki a tanuló szobából (irodából) az életbe, tanulmányozni az embereket! De ezt a tanulmányt a lelkésznek saját magán kell kezdenie. A szokrátési elv ismétlődik: „ismerd meg magad.“ Tanulmányozza maga magát, akkor megismeri az embereket a maguk valóságában. De ez nem elég. A prédikátor tanulmányozza a jellemeket, ahol csak lehet: gyermekeink, barátaink, ellenségeink. Tanulmányozza az embereket az irodalomban.

Schian esodálkozását fejezi ki tehát afelett, hogy amíg a középiskolai oktatás ideje alatt, míg kevés felfogó képességünk van, igen sokszor kényszerből, de mégis olvassuk az iro-

dalom nagy és szép alkotásait, azután elmulasztjuk ezt tenni. A nagy költők, a nagy írók nagy emberismerők voltak; Goethe, Schiller, Shakespeare, Petőfi, Madách műveit nem elég csak azért felnyitni, hogy egyes idézeteket kikapjunk, hanem tanulmányoznunk kell bő részletességel.

Tanulmányozzuk a modern irodalmat is, mert ebben az a kor szól hozzánk, melyben élünk. Vannak lelkészek, kik egyes íróktól iszonyodnak, kik Ibsent, Hauptmant, Häckelt, Nietzsche-t szidják anélkül, hogy olvasták volna. Pedig ezeket is olvasni kell, mert a lelki élet, szellemi élet bizonyos árnyalata szól belőlük s ha mellettünk, ha ellenünk szól, ismernünk kell azokat. Voltaireről jut eszembe az az ismert jelenet, midőn egyik barátja bement hozzá s csodálkozását fejezte ki afelett, hogy *bibliát* látott a Voltaire asztalán? Mire Voltaire így felelt: „Hja, kedves barátom, nagyon szükséges ismernünk azt is, hogy az ellenfél milyen fegyverrel, eszközökkel harcol!”

Ez az elméleti oldal! Lássuk a realis — való oldalt is.

A mi gyülekezeteink nagyobb százalékban pásztorális gyülekezetek, vagyis olyanok, amelyekben a kura pásztoralist úgy gyakorolhatjuk, hogy minden egyes személyt a kis gyermektől — fel a legöregebb emberig, megismerhetünk, illetve meg kell, hogy ismerjünk. De ez a külső megismerés nem elég. A jó lelkipásztor bele is kell, hogy élje magát azokba az élethelyzetekbe, életeseményekbe, gondolkozásmódokba, melyek híveiket elfoglalják, tette készíti, mozgatják. Csakis a gondos kura pásztoralist gyakorló lelkész lehet a szó nemezebb értelmében jó prédikátor, mert az el tudja lesni népe életéből mindazt a tárgyat, melyről úgy kell prédikálnia, hogy az ne csak érdekelje őket, hanem annak a tárgynak, a hit és evangélium világánál magasabb, tartósabb értékét vetítse ki önmagából gyülekezete számára.

Ezt a hatást az életből vett események, példák, történetek szemléltető előadásával lehet elérni.

Azt írja Schian, hogy *Savonarola* ereje, *Luther* nagyságának egy darabja az volt, hogy korukat prédikálták ki, azaz a korukat mozgató eszmékről és kérdésekről beszéltek. Jaj nekünk, ha rosszul magyarázott tárgyilagossággal

elmulaszthatjuk hasonlót tenni —, ha nem „élünk abban az időben, melyben a világ folyása halad!“

Valóban, ha figyelmet fordítunk korunk igehirdetésére és igehirdetőire, úgy tapasztaljuk, hogy a mi Ferencz Józsefünket, Hock Jánost, Prohászkat, Ravasz Lászlót, stb. nem csupán az tette kiváló szónokokká, hogy homilétikai műszabályok által filozófiailag, logikailag alátámasztott gondolatokat hoztak felszínre, hanem főként az, hogy az *életet* prédikálták és azt — Jézus szellemében — példákkal szemléltették.

Ha tartósabb hatást akarunk biztosítani egyházi beszédeinknek, mi is e nyomokon kell, hogy haladjunk. Figyelembe kell, hogy vegyük gyülekezeteink életviszonyait.

A földműves ember gondolatvilágához például a szántásvetés, aratás áll a legközelebb. Ebből a fogalomkörből lehet és kell őket a lelki élet világába átvezetni. Erre igen alkalmas időszak az aratási és különösen — ahol még meg van — a bérhordási alkalom. Én például a bér megköszönését vallás erkölcsi szempontból olyan ünnepi mozzanatnak tartom, melynek építő hatása van és igen alkalmas helyzetet nyújt a földműves és a lelkész párhuzamos munkájának feltüntetésére. Megtörténik igen sokszor, hogy a kártékony mezei állatok óriási kárt okoznak az érett gabonában. Az ilyen — földművest érzékenyen érintő — kárt ki lehet használni a vallásos élet szempontjából. Ideiktatok egy kis részletet egyik ilyen alkalmi beszédemből:

„Ugyebár afiai, csak közelebről is mennyi aggodalmat, sóhajt okozott kebletekben annak látása, hogy Isten gondoskodása által megtartott szép gabonáitokban mennyi kárt, pusztítást vittek véghez azok az apró kártékony állatok. Mikor bejártam a határt s láttam e pusztításokat, eszembe jutott, hogy nemcsak a természeti világban van ez így, hanem — sajnos — így van ez a lelki világban is, mert itt is, mint a kártékony állatok a mezőn, pusztítanak az átkos indulatok a szívben. Az örökösen dorbézoló lelkében a könnyelműség; az egytérteni nem tudó házastársak közt a civakodás; a mindig más becsületén rágódó lelkében a gyűlölség; az Isten nevét félni nem akaró, vallástalan szívében a hitetlenség ... óh, de ki tudná felsorolni azokat a bűnöket, melyek, mint ama kárté-

kony állatok a természet világában, úgy ezek — a lélek világában pusztítják Isten igéje szép vetéseit.

Annak a lelkipásztornak, aki az ilyenekkel nem gondol, a reábizott nyáj sorsával nem törődik, hanem a templomban úgy, ahogy elvégzi kötelességét, kétségtelenül „könnyű dolga” van. De aki szívét, lelkét, minden erejét a Jézustól vett szolgálatnak szenteli, annak sorsa nem könnyű, az nem ingyen kapja a szolgálatnak jutalmát.

Általában valahányszor az életeseményeket az egyesek és a családok életében, úgyszintén a társadalmi mozgalmakban megfigyeljük és ezekből esetenként egy-egy általános valóláserkölesi igazságot igyekezünk levonni, mindannyiszor közelebb jutunk a való élet prédikálásához.

Legyen tehát ilyen a mi szószéki beszédünk. Ragadjuk meg mi is érző, bízó lélekkel az életet, hogy a mi prédikációinkból is mindig „lélek és élet” sugározzék.

Ürmösi József.

Felügyelő gondnoki értekezlet.

Újabb felügyelő gondnoki értekezlet tartatott f. évi február 9. napján Kolozsváron, mely rendes módon lett összehívva dr. Ferenczy Géza főgondnokunk által. Eltérés és újítás annyi volt, hogy a lelkészi kar kifejezett óhajtása alapján arra az esperes afiai is meghívtak. Sajnálni lehet, hogy utóbbiak közül csupán egy, Lőrinczy Dénes érdemes esperes-afia jelent meg személyesen.

Az értekezleten jelen voltak: Dr. Ferenczy Géza és Dr. Szent-Ivánvi József főgondnokok; Br. Petrichevich-Horváth Arthur, Dr. Szent-Iványi Gábor, Dr. Ferencz József, Dr. Várady Aurél, Dr. Balogh György, Dr. Gál Kelemen, Dr. Elekes Domokos felügyelő gondnokok; és Lőrinczy Dénes esperes. Elmaradásukat kimentették, s a hozandó határozatokhoz való csatlakozásukat bejelentették: Dr. Elekes Dénes, Tana Sámuel, és Káli Nagy Árpád felügyelő gondnokok; elmaradásukat jelentették: Gvidó Béla, Halmágyi János, Bölöni Vilmos, Ürmösi Károly és Katona Ferenc esperesek.

Az értekezletet Dr. Ferenczy Géza főgondnok nyitotta meg és vezette. Elnöki megnyitójából közöljük az alábbi értékes részleteket:

A testvér szeretetével, az érdemes munkást megillető tisztelettel és becsüléssel köszöntvén az értekezlet résztvevőit, hangoztatta, miszerint hívó szavának a megjelenők általi teljesítése nem neki a személynek, — talán nem is a mindenkori főgondnoknak szól, — hanem annak a nagy célnak, annak a nagy közös érdeknek, melynek mindannyian hívei és munkásai vagyunk és kell, hogy legyünk, vagyis szól az Unitárizmusnak, s legközvetlenebbül a Magyar Unitárius vallásnak és annak intézményeinek;

kifejtette, hogy a gond. értekezletek életre hívásával neki egyéni céljai nemesak nem voltak, hanem nem is lehetek, — mert hisz ha törtető lenne, akkor is kimerítette az